

VIDZEME

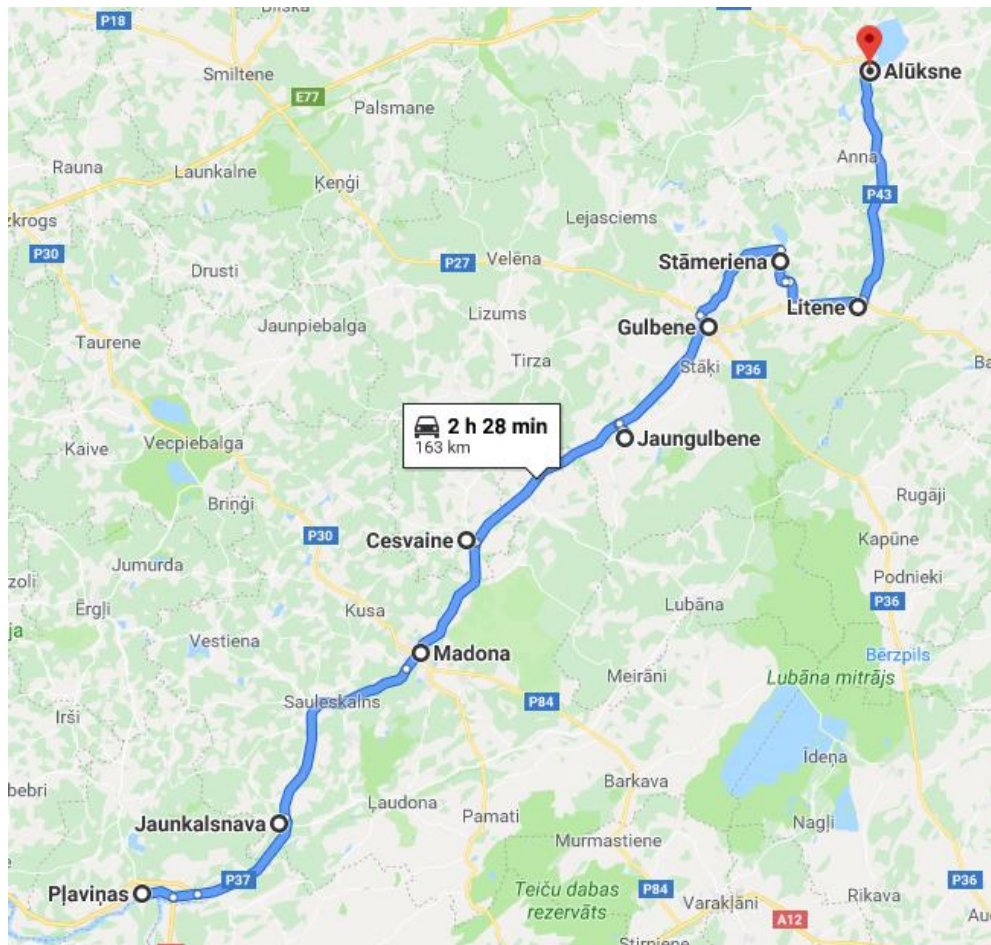
**Pļaviņas – Jaunkalsnava –
Madona – Cēsaine – Gulbene –
Stāmeriena – Litene – Alūksne**

Maršruta ceļvedis

Ceļveža vāka noformējumam izmantoti foto

Maršruts

<https://goo.gl/maps/op1N97RR39Ypk5T8>

Noklikšķinot objekta nosaukumu satūra rādītājā, saite ved uz attiecīgo vietu ceļvedī. Satūra rādītājā un ceļvedī objekti izvietoti secīgi pēc to atrašanās vietas maršrutā. Ar lielajiem burtiem izcelti nozīmīgākie objekti.

Satūra rādītājs

Jaunkalsnava	3
Kalsnavas arborētums.....	3
Madona	4
Cesvaine	5
CESVAINES PILS.....	6
Cesvaines luterāņu baznīca	8
Jaungulbenes muižas pils.....	9
GULBENE	9
Gulbenes-Alūksnes bānītis.....	9
Briežu dārzs 'Mežsētas'	10
Stāmeriena	11
Stāmerienas muižas parks	11
STĀMERIENAS MUIŽAS PILS.....	11
Sv. Ņevas Aleksandra pareizticīgo baznīca	15
Litene.....	17

Litenes muiža18

Maršruts sākas Pļaviņās.

Tilts pār Vesetu

Mājas vīna ražotne "Ozoliņi"

atkal šķērsojam Vesetu

iebraucam Madonas novada Kalsnavas pagastā.

Tilts pār Aivieksti

JAUNKALSNAVA

➤ <http://www.kalsnava.lv/turisms>

Klūdziņu pinumi. Te skatāmi ~100 dažādu veidu pītus grozus, mēbeles un sadzīves priekšmetus. Ir iespēja vērot ražošanas procesu un iegādāties pinumus (+371 29 173 930).

Kalsnavas arborētums

➤ <https://www.mammadaba.lv/objekti/top-12/lvm-kalsnavas-arboretums>
Latvijas valsts mežu Kalsnavas arborētums, "Ogu īves", Jaunkalsnava, Kalsnavas pagasts, Madonas novads, GPS: 56.686019, 25.944483, Gatis: +371 27 841 099, arboretums@lvm.lv.

1. maijs-15. oktobris: II-V: 9-18, VI: 10-17, VII: 10-15. 16.okt-apr: I-V: 10-15. Apmeklējuma maksa (2021): 4 EUR, skolēniem, pensionāriem, studentiem: 2 EUR, ģimenes biļete (2 pieaugušie un 2 bērni līdz 18 gadiem): 8 EUR. Gids 25 EUR. Piedāvājums: Pastaiga, atpūta ziedošā, zaļā vidē; ekskursija gida pavadībā; programmas bērniem; dekoratīvo krūmu un koku sēklas; padomi ainavu veidošanā; semināra telpas; atpūtas vietas; floristikas materiāls (čiekuri).

http://www.madona.lv/lat/turisms/apskates_objekti/daba/?doc=7081

'Arboretums' latīņu valodā nozīmē koku un krūmu kolekcija. Šī ir lielākā dekoratīvo koku un krūmu kolekcija Latvijas austrumdaļā (130 ha). Apskatāmi tādi retumi kā tulpjokoks, sniegpārslkoks, magnolijas u.c. Ekskursijas, konsultācijas par koku un krūmu audzēšanu, padomi ainavas veidošanā, koku un krūmu stādi. Kalsnavas arboretums veic ilglaicīgus novērojumus par koku attīstību, piemērotību noteiktam klimatam, sēklu ražošanu un pavairošanu.

Arboretumā aug ~2500 taksonu (dažādības), kopumā ap 45 000 stādu. Arboretuma izveide uzsākta 1975. gadā, lai veiktu zinātniskus pētījumus dendroloģijā un mežsaimniecībā, kā arī veidotu citzemju kokaugu stādījumus pavairojamā materiāla ieguvei. Kolekcijai ir ievērojama zinātniska, izglītojoša, saimnieciska un rekreatīva nozīme. Kopš 1981. gadā Kalsnavas arboretums piedalās starptautiskajā koku un krūmu sēklu apmaiņā. No 1997. gadā Ziemeļvalstu arboretumu apvienības konferencēs.

Vienīgi Kalsnavā ir iespējams apskatīt tādus retumus kā tulpjukoku, Virdžīnijas sniegpārslukoku, Kobus magnoliju. Top lielākā peoniju kolekcija Latvijā un

zied ceriņi kalnā. Atpūtu jums sniegs rododendru pastaigu taka priežu mežā. Dīķos varēs redzēt ūdensrožu krāsu dažādību, bet pārejot tiltiņu varēsiet vēlēt sev ko krāsainu!

Kad zinības uzkrātas, ciemošanos arborētumā vēl aizraujošāku padarīs kāpiens 25 m augstajā **koka skatu tornī**, no kura paveras neatkārtojama panorāma ikvienā gadalaikā. Pēc pastaigas un spēlēm, labiekārtotajās atpūtas vietās ir iespēja notiesāt līdzpaņemtus gardumus.

Kalsnavas arborētums

Jaunkalsnava

MADONA

Madonas ģerbonī uz sarkana fona attēlota zelta gaiļa galva. Gailis ir gaismas nesējs. Teikās, kad gailis dzied, velnam jāmūk. 8 tūkstoši iedzīvotāju (2016).

Madonas apkārtnē bijusi apdzīvota jau senākos laikos, ko apliecina atrastie senkapi pilsētas apkārtnē. Jau 9. gadsimtā šeit atradusies ezermītne, tās atliekas saglabājušās Salas ezera (Baznīcezers) Z daļā zem ūdens. Pilsēta izveidota vēsturiskās latgaļu valsts Jersikas trīs centru - Negestes, Mārcienas un Cesvaines ielokā. Seni apbedījumi šajā apvidū ir ļoti blīvi, tāpēc vietējā muzejā apskatāma plaša dažādu senu rotaslietu un darbarīku un apģērbu kolekcija.

Vēl 20. gadsimta sākumā Madonas pilsētas vietā vēl bija Biržu muižas lauki. Vieta pirmo reizi minēta 1461. gadā, kad virsbīskaps Silvestrs viņam piederošo Biržu muižas zemi sāka iznomāt. Taču zviedru valdība to atkal pārņēma valsts īpašumā. Pēc Ziemeļu kara Madona kļuva par Krievijas impērijas īpašumu. Imperatore Elizabete Biržu muižu, līdz ar dažām citām Vidzemes muižām uzdāvināja grāfam Aleksandram Buturļinam.

Imperatore Katrīna II dāvātos novadus vēlāk atpirka, bet tikai tādēļ, lai uzdāvinātu citam galma pietuvinātajam – serbu izcelsmes ģenerālmajoram Maksimam Zoričam.

Līdz 1926. gadā vietas nosaukums bija Birži. Madonas vārds radies no tuvumā esošā Madonas ezera (vietējie iedzīvotāji par “donu” dēvē ieplaku starp uz kalniem). Pēc citas versijas, savu nosaukumu Madona ieguvusi no Biržu muižas, ko vāciski sauca *Madohn* vai *Modohn*; tāpat to saukuši arī krievi. Tādēļ 1903. gadā atklāto dzelzceļa staciju pie šaursliežu dzelzceļa līnijas Pļaviņas-Valka nosauca par Madonu, tāpat sāka saukties apdzīvotā vieta, kas izauga pie stacijas.

Miesta pašvaldības tiesības Madonai piešķirtas 1921. gadā, bet pilsētas tiesības 1926. gadā.

Bijusī viesnīcas ēka (Poruka un Saules ielu krustojumā) ir viena no vecākajām pilsētas ēkām, celta 1901. gadā no laukakmeņiem un ķieģeļiem. Atrodas Poruka un Saules ielu krustojumā, gandrīz pretī dzelzceļa stacijai.

Madonas Novadpētniecības un mākslas muzejs (K. Valdemāra bulvārī 18) dibināts 1944. gadā, tajā savākts vairāk nekā 107 000 muzeja vienību. Muzejs ierīkots bijušās Biržu muižas vēsturiskajā centrā. **Muzeja izstāžu zāles** (Skolas

ielā 10a, +371 26 102 225, 10.00-16.00). Turpat bijusī Biržu muižas **klēts** (1984. gadā restaurēta).

Bijušais **Madonas aizsargu nams** (1935) Skolas un Baložu ielas stūrī.

Madonas katoļu baznīca (1933) – Raiņa ielā 12.

Raiņa un Skolas ielas krustojumā **Strūklaka**

Pie kultūras nama **piemineklis R. Blaumanim** (1987, R. Voitkāns).

Saieta laukums - strūklaka, puķu dobe

Madonas kapsētā, kas atrodas pilsētas DR daļā **P. Dolmaņa kapa piemineklis** (1941, K. Jansons).

Velna skroderis – dižakmens pie Barkavas ceļa.

Mīlestības grava. Cauri tai tek Madonas upīte, gar kuras krastiem vijas parka taciņas. Gravas piekāvē atrodas aizsprosts ar **strūklaku**.

Madonas 2. vidusskola - pirmā trīsstāvu ēka Madonā, celta 1924.-1926. gadā.

Madonas pilsētas parks, pāri Akmeņu ielai – Parka kalns.

Madonas pilsēta izvietota paugurainā apvidū, cauri pilsētai ZR-DA virzienā iet nogāze. Cauri pilsētai tek vairākas mazas upītes un strautiņi, tādas kā Lisa, Leivārīte, Ridzīte, Mucenieku upīte, Rieba un Madonas upīte, kuras tecējumā apskatāmas skaistas gravas — Mīlestības grava, Lauības grava, Šķiršanās grava. Mīlestības gravā izveidots parks, upītes mākslīgi veidotajā ūdenskrātuvē atrodas viena no augstākajām strūklakām Latvijā.

Madonas novadpētniecības muzejs (dibināts 1944. gadā) atrodas Biržu muižas vēsturiskajā centrā ar vairāk nekā 107 000 muzeja vienību. Mīlestības grava Madonas upītes krastos, parkā izveidots aizsprosts ar strūklaku. Madonas 2. vidusskolas ēka (1926). Bijusī viesnīcas ēka (1901).

Lazdonas luterāņu baznīca (1805), Lazdonas Sv. Trijādības pareizticīgo baznīca (1866), Madonas katoļu baznīca (1934).

Madona

CESVAINE

➤ <http://www.cesvaine.lv/>

➤ <http://lv.wikipedia.org/wiki/Cesvaine>

Pilsētas tiesības piešķirtas 1991. gadā. Ģerbonis – vairoga zaļajā laukā pakavveidīga zelta sakta. Cesvaine atrodas Vidzemes augstienes A daļā, Nesaules kalna masīva apkaimē, pie **Sūlas upītes**, kas tek cauri Cesvaines parkam. Tās ieleja un krasti ir gleznaini. Novada reljefs ir paugurains, teritorija atrodas augstienes malā. Pilsētas platība – 5 km², lauku teritorijas platība – 185,4 km². Cesvaines pilsēta un tās lauku teritorija Z robežojas ar Druvienas pagastu, AZ – ar Tirzas pagastu, A – Dzelzavas pagastu, DR – Aronas pagastu un R – ar Liezeres pagastu. Attālums līdz Rīgai 180 km, līdz Madonai – 18 km.

Iedzīvotāju skaits – **1887**, kopā ar lauku teritoriju **3459** (latvieši 90,8%, krievi 6,2%, baltkrievi 1,6%). Kopš 90.gadu sākuma nedaudz samazinājies cittautiešu skaits.

Pilsētas svarīgākie uzņēmumi ir a/s “Cesvaines piens” un p/s “Cesvaine” (agrāk Valsts šķirnes lopu audzētava). Lauku teritorijā darbojas astoņas kokzā-

ģētavas, bet lauksaimniecības produkcijas lielražošana notiek pāris desmit saimniecībās, kur nodarbojas g.k. ar graudkopību, piena lopkopību, biškopību. Daļā saimniecību nodarbojas ar mežizstrādi. Pilsētā darbojas arī autoservisa, aušanas un šūšanas uzņēmumi, kā arī maizes kombināts.

Izrakumi Cesvaines pilskalnā liecina, kas to apdzīvojuši senie latgaļi no agrā dzelzs laikmeta (2.-4. gadsimtā) līdz 14. gadsimtā Pirmo reizi Cesvaines vārds minēts 1209. gadā Rīgas bīskapa Alberta lēņa grāmatā Jersikas valdniekam Visvaldim, kad Cesvaines pils ar tai pieguļošo senpilsētu tika pievienota Rīgas bīskapa zemēm. 14. gadsimtā beigās arhibīskaps pretējā krastā uzcēla mūra pili, pie kuras izveidojās pilsētiņa. 16. gadsimtā tajā bija 80 nami.

1556. gadā Cesvaine nonāca Livonijas ordeņa rokās, 1559. gadā (Livonijas kara sākumā) to iekaroja poļi. 1572. gadā Polijas karalis pili uzdāvināja brīvkungam Johanam Taubem. 1577. gadā Cesvaini ieņēma Ivana Bargā karaspēks. Taube bija kūdījis šo caru uzbrukt Livonijai, bet pēc tam pārgājis poļu pusē. Cars lika uzcelt ļoti augstas karātavas, kur pavēlēja pakārt visus Taubes ierēdņus un draugus. Pārējos vāciešus viņš lika sagriezt gabalos, sadedzināt vai nodurt, bet daļu no vācu ģimenēm izvest uz Tērbatu, kur pārdeva verdzībā tatāriem. Pilsētiņu un pili nopostīja.

1582. gadā Cesvaini atguva pili. 1625. gadā novadu ieņēma zviedri, muiža nonāca grāfa Brahes īpašumā. Pēc Polijas-Zviedrijas kara (1600-1629) Cesvaine līdzinājās pussagruvušam miestam. Pils, domājams, pilnīgi nopostīta 1656. gadā Krievijas-Zviedrijas karā (1656-1658). Sākot ar 1760.gadu, Cesvaines muižas īpašnieki daudzkārt mainījušies. 1815. gadā to nopirka A.H.Vulfs. 1831. un 1841.–1846. gadā muižā notika zemnieku nemieri.

19. gadsimta 2.pusē pie muižas sāka veidoties apdzīvota vieta. 20. gadsimtā sākumā Cesvaibne sāka ekonomiski attīstīties. 1922. gadā, kad muižas zemi iedalīja amatnieku saimniecībām, Cesvaine ieguva iespēju paplašināties. Otrajā pasaules karā Cesvaini stipri nopostīja, jo šeit ilgi atradās frontes līnija. Pēc kara Cesvaine izveidojās par nelielu pilsētas tipa apdzīvotu vietu. No 1950.gada tā bija pilsētcietums, 1950.-1956. gadā – rajona centrs. 1991. gadā Cesvainei piešķirtas pilsētas tiesības.

Cesvaines pils, pilsdrupu un luterāņu baznīcas komplekss un parks ir 14. un 19. gadsimta beigu arhitektūras piemineklis.

CESVAINES PILS

➤ <https://www.latvia.travel/lv/apskates-vieta/cesvaines-pils>

Cesvaines pili mēdz dēvēt par granītā kalto skulptūru – Latvijā nav daudz tik emocionāli iespaidīgu un mākslinieciski izteismīgu muižu piļu. Šis spilgtais eklektisma (historisma) arhitektūras paraugs ir Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis, tas ietver sevī daudz vērtīgu un nepamatu mākslas darbu un kultūrvēsturisku liecību. Šī ir vienīgā no Baltijas pilīm, kas iekļauta respektablajā G. Baranovska "19. gadsimta otrās puses arhitektūras enciklopēdijā" (Pēterburga, 1904). Šis izdevums iepazīstināja ar tā laika izcilākajiem sasniegumiem pasaules arhitektūrā.

Barona Ādolfa fon Vulfa (1857-1904) medību pils celta 1890.-1897. gadā no tēstiem laukakmeņiem pēc vācu arhitektu Hansa Grīzenbaha un Augusta Dinklāges projekta (Grīzenbahs tajā laikā bija viens no ievērojamākajiem vācu arhitektiem). Pils celtniecība izmaksāja 3 miljonus zelta rubļu.

Galvenās ieejas portāls, lodžiju pusaploces un logu ailas veidotas atdarinot romānikas stilu, jumti, torņa smaile un velves – gotikas, zelmiņi, parādes durvju apkalumi, kāpnes, griestu apgleznojumi un kamīns ir renesanses stila formās, bet daļa iekštelpu veidotas jūgendstilam atbilstošā estētikā. Pilij ir divi stāvi un pagrabstāvs. Celtnes apjoma kompozīcijas pamatā ir daļēji noslēgts pagalms, ap kuru savstarpēji saistīti trīs korpusi (U veida plānojums). Korpusu sadurvietās pagalma pusē iebūvēti atšķirīgi torņi, kuros atrodas kāpnes. Kreisais spārns ar frontālo daļu veido nedaudz platāku leņķi nekā labais, kas ir perpendikulārs. Tas rada lielāku pagalma dziļuma iespaidu. Vidējās (frontālās) daļas centrā izveidots rizalīts ar galveno ieeju. No pretējās (parka) puses apjomu papildina terase, rizalīti un lielais, donžonam (dzīvojamajam tornim) līdzīgais tornis, kura smaile jau iztālēm vēsta, ka te mājo muižas īpašnieks. No torņa galerijas redzama pilsēta un apkārtējā dabas ainava. Kreisā spārņa gala zelmiņus rotā vilka figūra. Īstenībā tajā apvienoti trīs zvēru – lapsas, vilka un lauvas – atveidi. Barons Vulfs gribēja uzsvērt, ka viņš ir varens kā zvēru karalis lauva, viltīgs kā lapsa un nežēlīgs kā vilks. Jumta smailē viņš uzstādīja dzelzs vilku – ar aprēķinu, lai figūra paceltu asti un zvērs būtu pagriezis nepieklājīgo miesas daļu pret Gulbeni, kur tolaik valdīja šī barona personīgais ienaidnieks – arī Vulfs.

Ēkas centrā anfilādē baronu laikos atradās reprezentācijas telpas. Halles labajā galā bija kabinets ar bibliotēku, kreisajā galā – ēdamzāle, bet pretī pieņemamā telpa un svētku zāle. Celtnes labais spārns bija paredzēts kalpotājiem, tajā atradās virtuve, noliktavas un bufetes telpa. Kreisajā spārnā bija izvietoti muižas īpašnieka apartamenti.

No fasāžu detaļām īpaši jāmin metālkalumi – durvju eņģes, vējraži, logu režģi un noteku gali – tie izceļas ar augstu mākslinieciskā izpildījuma līmeni.

Cesvaines pilī saglabājusies vestibula, svētku zāles, ēdamzāles, kabineta un torņa telpu mākslinieciskā apdare. Interjera mākslinieciskais veidojums ir unikāla parādība Latvijas muižu arhitektūrā. Restaurēta ir lielā zāle, kuras plafona tēlniecisko veidojumu stūros un gar malām veido augu valsts, cilvēku, putnu un dzīvnieku motīvi, kas skatāmi arī pārējās telpās. Zāli rotā sienu gleznojums. Pirmo un otro stāvu savieno monumentālas kāpnes ar formā grieztām kāpnēm.

1919. gadā pilī tika atvērta skola, tajā bija ģimnāzijas klase un reālklase. 1920. gadā to pārveidoja par **Cesvaines valsts vidusskolu**. Pirmais direktors bija Cesvaines luterāņu mācītājs A.Vītols. 1919.-1924. gadā par skolotāju šeit strādāja rakstnieks A.Saulietis.

2002. gadā 5.decembrī pilī izcēlies ugunsgrēks, kurā cieta ēkas jums un torņi.

[Cesvaines pils](#)

Aiz pils plešas **ainavu parks**, kurā saglabājušies bīskapa **pils drupu fragmenti**. Pils priekšā, parka koka paēnā, paslēpies **paviljons** ar baroka stilā veidotu jumtu. Netālu Sūlas upītes pretējā krastā atrodas 15 m augstais **Cesvaines pils-kalns**. Tur apglabāts muižas īpašnieks Ā.fon Vulfs. Pāri Pils ielai atrodas muižas apbūve – dzīvojamās ēkas, siltumnīca, graudu klēts, alus brūzis un kalēja darbnīca. Tāpat tu ir zirgu stallis ar manēžu, šķūņiem un zirgu puišu istabām. Aiz staļļa atrodas zirgu peldinātava un t.s. kavalieru nams. Attālāk – mežkunga māja, dārzniecības ēka, alus brūzis, laidars, smēde un citas ēkas.

Cesvaines luterāņu baznīca

Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis. Celta 1876.–1879. gadā no plēstiem laukakmeņiem neogotikas stilā, arhitekts M.P.Berči. Gan fasādes, gan interjera veidojumā saglabāta neogotikas arhitektūrai raksturīgā apdares elementu stilizācija. Arhitekta P.Kundziņa vadībā 1929. gadā baznīca atjaunota, papildinot arī interjeru Altāra centrā gleznotāja J.Bīnes 1923. gadā gleznotā altārglezna “Krištus pie krusta”, bet malās – Madonas zīmēšanas skolotāja E.Volfeila gleznas. 90.gadu sākumā tai atjaunota iekšējā apdare un uzlikts vara jumts. Baznīcā 1000 sēdvietu. Trīs baznīcas **zvani** gatavoti Vācijā no tērauda, katram no tiem ir savs tonis, kas kopā ar visiem zvaniem dodot akordu. Baznīcas **sēta** mūrēta 1883. gadā

Cesvaines luterāņu baznīca

Sv.Jaunavas Marijas katoļu baznīca [E.Veidenbauma un Madonas ielas stūrī]. Celta 1997. gadā pēc arhitektes G.Graudupe projekta.

Šļakas krogs celts 1792. gadā, pārbūvēts 20. gadsimtā sākumā. Mālu kalnā atrodas **piemiņas akmens 1905.gada revolūcijas cīnītājiem** (1983).

Uz R no Cesvaines tās apkaimē Kārdzabas virzienā var apskatīt **Grašu muižas pili** (1784), kā arī izstaigāt rakstnieka **A.Saulieša taku**. 7 km no Cesvaines ir viņa dzimtās mājas “Saulieši” (memoriālais muzejs). Viņš apglabāts **Ķinderu kapos** (Gulbenes virzienā), kur skatāms tēlnieka K.Jansona 1938. gadā veidotais **kapa piemineklis**. Turpat – 1944. gadā kritušo latviešu **leģionāru brāļu kapi** ar balto krustu (1990).

Augusts Saulietis (1869-1933) – rakstnieks. Stāstos un lugās atveidojis lauku cilvēku dzīvi, iezīmējis raksturu un savstarpējo attiecību traģismu (drāmas **Jēkabs Saltups**, 1913, **Līgo**, 1922). Saulieša dzejā dominē vientulības un skumju motīvi.

3 km uz D no Cesvaines-Liezeres ceļa pie Kārdzabas atrodas viena no augstākajām Vidzemes augstienes virsotnēm – **Nesaules kalns** (284 m vjl). Kalns un tā apkārtnē 51 ha platībā kopš 1957. gadā ir dabas liegums.

Cesvaine

JAUNGULBENES MUIŽAS PILS

Būvēta 19. gadsimta 30.gados. Tagad tajā darbojas lauksaimniecības skola. Muižas **parka** veidošana sākta 1879. gadā, par ko liecina gandrīz 10 m augstais **obelisks** parka D daļā. Uz D no obeliska apskatāma muižas īpašnieka **kapliča** (1879).

Jaungulbenes luterāņu baznīca celta no šķeltiem laukakmeņiem 1893. gadā. Mākslīgās pilsdrupas būvētas 1899. gadā.

Doku Ata muzejs "Mucenieki".

Jaungulbenes muižas pils

GULBENE

➤ <http://www.gulbene.lv/tourism/> TIC: Ābeļu 2, +371 64 497 729, turists@gulbene.lv

Gulbene atrodas Latvijas ZA, paugurainajā **Gulbenes valnī**, kas stiepjas starp Vidzemes augstieni un Alūksnes augstieni. Tā ir novada centrs un svarīgs transporta mezgls – te krustojas vairāki autoceļi un sanāk kopā **četras dzelzceļa līnijas**. 8 tk. iedzīvotāju (2016). Gulbene ir viena no zaļākajām Latvijas pilsētām.

Kādreiz ap Gulbeni bijuši ļoti biezi meži, bet tajā vietā, kur tagad ir pilsēta, gājis zvēru ceļš. Viens drosmīgs arājs zvēru ceļa vietā gribējis uzplēst līdumu. Zvēri gribējuši arāju pārmācīt un nosprieduši, ka lācim kā stiprākajam jāiet pirmajam. Lācis nostājies zirgam priekšā, bet tajā brīdī arklis aizmeties aiz saknes, sprucis vaļā un tā zirgs, arklis un arājs gandrīz saminuši lāci. Tāpat gājis visiem citiem zvēriem. Tad tie nosprieduši: "Ir gan stiprs vīrs tas arājs! Nevienš no mums nevar pretoties." Tā zvēri pametuši taku, pa kuru bija staigājuši viņu tēvi un tēvu tēvi. Līduma vietā, kuru uzplēsis drosmīgais arājs, tagad ir Gulbenes pilsēta.

GULBENE

GULBENES-ALŪKSNES BĀNĪTIS

➤ <http://banitis.lv/> +371 64 473 037, +371 20 228 884, info@banitis.lv

*Starp Alūksni un Gulbeni ir **8 pieturas**, bānītis šo ceļu pieveic pusotrā stundā. Ja brauc grupa, jāpiesaka, lai piekabina papildus vagonu.*

Vienīgais Baltijā kursējošais šaursliežu dzelzceļa "bānītis" vadā pasažierus 33 km starp Alūksni un Gulbeni. Tas ir viss, kas saglabājies no 1903. gadā būvētās Valkas-Alūksnes-Vecgulbenes-Stukmaņu šaursliežu dzelzceļa līnijas, kur Alūksne bija viena no lielākajām vidusposma stacijām. Sliežu platums 750 mm.

<http://gulbene.times.lv/>

Sākotnēji tā bija privāta dzelzceļa kompānija, kuras saimnieki 20. gadsimtā laikā mainījās vairākkārt. 1998. gadā šaursliežu dzelzceļš atzīts par valsts nozīmes kultūrvēsturisko pieminekli. Ceļā vilciens pukšķina cauri bieziem mežiem, pļavām un izcirtumiem. Vairākas dzelzceļa stacijas ir atzītas par kultūrvēsturiskiem pieminekļiem. 20. gadsimtā sākumā šeit strādāja Kolomnas rūpnīcā būvētās tvaika lokomotīves. Tagad reisu apkalpo dīzeļlokomotīves.

Olivereto. (no antoloģijas "Tā zeme ir mūsu". – Stokholma: Daugava, 1958.)

Vagonos mīlīgi maziņos
Kā zemeņu groziņos
Ceļgali saduras,
Sasmaidās acis,
Sarunas viegliņām,
Sākas un ritinās,
Smieklī skan aumaļām.

Aiz Umerniekiem
Vilciens kļūst domīgs,
Gauss un stomīgs.
To labāko cerēsim –
Uzvilks vai neuzvilks? Derēsim.
Izkāpt vēl palūgs... Nē!
Uzvilka! Alūksnē!

Ritošais sastāvs

Par valsts aizsargājamiem kultūrvēsturiskiem pieminekļiem atzītas **četras dizeljokomotīves TU-2 un TU-7**, kā arī Gulbenes vagonu tehniskās apskates punkta rīcībā esošie **7 pasažieru vagonu**. Četri no tiem izgatavoti 1961. gadā Polijā un līdz 1997.gadam ekspluatēti Latvijas Bērnu dzelzceļā Rīgā Mežaparkā. Trīs pārējie ir 1988. gadā Orehovo-Zujevā Krievijā būvētie un strādnieku pārva-
dāšanai rūpnieciskajos dzelzceļos paredzētie vagoni. Kā kultūrvēsturiski objekti tiek saglabāti arī no inventāra sarakstiem izslēgtie, Altaiskas un Demihovas rūp-
nīcās Krievijā būvētie septiņi kravas vagoni un trīs platformas. Tas pats attiecas uz Gulbenes dzelzceļa mezgla teritorijā saglabātajiem 1939. gadā Latvijas Dzelz-
ceļu galvenajās darbnīcās Daugavpilī izgatavoto **kravas vagona stāvu** un 1954. gadā Baucenē Vācijā izgatavoto **izotermiskā vagona stāvu**. Šajā dzelzceļā unikā-
lākais tehnikas piemineklis ir senatnīgas konstrukcijas **sniegtīris**.

Gulbenes-Alūksmes bānītis

<http://www.daily-tangents.com/Gerboni/Cities/index.php3?city=Gulbene>

Pie Kalnienas atrodas **Kalnamuižas pils** (19. gadsimtā vidus) un parks. Be-
ļavā 2 atrodas Beļavas (Kārtenes) pilskalns turpat tālāk **Beļavas muižas** apbūve
(ap 1750. gadā), bet Blomē (Ozolkalnos) ir 19. gadsimtā muižas apbūve. Jaungul-
benes virzienā, pie Krapas ir Krapas muižas ēkas un parks (19. gadsimtā 2.puse)
un Krapas pilskalns, kas ir viens no lielākajiem Vidzemē (relatīvais augstums
apm. 20 m).

BRIEŽU DĀRZS 'MEŽSĒTAS'

*Stradu pagasts, Gulbenes novads, +371 29 104 212, +371 26 537 752. mezse-
tas97@inbox.lv*

Iežogoti 200 ha platība, mitinās ~ 350 staltbrieži un 15 mežacūkas, var redzēt
klātienē un pabarot no rokas, 15 skatorņi, lapene- vieta piknikam, var iegādā-
ties suvenīrus.

Briežu dārzs 'Mežsētas'

STĀMERIENA

Maltīte: kafejnīca “*Sonāte*”, +371 29 460 601.

Naktsmājas: Viesu nams “*Sonāte*” +371 29 460 601, Viesi nams “*Ziedugravas*”, 21123416

Vietējais gids: Gunārs Vīksniņš +371 29 178 536

Vietas senais nosaukums ir *Stomersee*. Muižas komplekss atrodas starp **Pogas un Stāmerienas ezeriem**. No 1803. gadā piederēja baronu fon Volfu dzimtai.

1897. gadā tika uzcelta un sāka darbību jaunā Stāmerienas muižas lina ķīmiskās apstrādāšanas fabrika.

Stāmerienas muižas parks

28,4 ha lielā, ainavu stilā veidotā parka veidošanu 19. gadsimtā sāka muižas īpašnieks Eduards fon Volfs. Parks atrodas kalnainā, ūdeņiem bagātā apvidū. Uz to ved liepu aleja. Pils galvenās ieejas priekšā atrodas regulāra plānojuma priekšdārzs. Aiz ēkas – brīva plānojuma ainavu parks ar jaukām skatu perspektīvām pāri ezeram, laucēm un koku grupām. No rietumiem un ziemeļrietumiem to ieskauj Stāmerienas ezera līči, bet no dienvidiem piekļaujas Pogas ezers. Abus ezerus savieno Pogas upe, kas iztek no Stāmerienas ezera un ietek Pogas ezerā. Upi aizsprostojot, izveidots plašs **dzirnavezers**, un ziemeļaustrumos no tā ierīkots dīķis.

Parks ierīkots pēc tā saucamā vēdekļveida principa, kurā ainavu perspektīvas iziet no viena kompozīcijas centra – Stāmerienas pils. Viens no labākajiem vēdekļveida kompozīcijas paraugiem Latvijā.

Parkā stādītas gan vietējās, gan eksotisku augu sugas. No vietējām sugām daudz melnalkšņu, ošu, egļu, ozolu, liepu, kā arī lazdu, segliņu, parasto sausseržu, irbeņu u. c. Nozīmīgākās eksotiskās sugas – Eiropas lapegle, balzama un Sibīrijas baltegle, duglāzija u.c.

Aiz pils 2 ozoli ar tiltiņu.

Muižas centra apbūvi veido arī citas ēkas – **dārznieka māja** (19. gadsimta beigās), **klēts** ar lieveņa arkādi un raksturīgām gaiši tonētām joslām stūros un ap ailām (19. gadsimta vidus). Attālāk ceļa malā pie kanāla atrodas stipri pārbūvētas **dzirnavas**, bet pie pils tikko vēl samanāmas pamatu atliekas – liecība par kādreizējo oranžēriju.

STĀMERIENAS MUIŽAS PILS

➤ <http://www.stamerienaspils.lv/>

Viens no spožākajiem sava laika franču neorenesanses stila paraugiem Latvijas muižās. Tā nedaudz atgādina franču hotela tipa savrupmāju vai medību pili. Šādu veidolu tā ieguvusi pēc pārbūves 19. gadsimtā 80.gados un atjaunošanas pēc ugunsgrēka 1908. gadā

Baronu fon Volfu jaunās pils celtniecība pabeigta 1843. gadā Tolaik tā bija neogotiska ēka, par kuras sākotnējo izskatu grūti spriest – no tiem laikiem saglabāties tikai **lielais tornis**, **pagrabi** un **centrālā daļa**, kuras pagalma pusē pirmajā stāvā atradās četri lieli smailarkas logi, bet labajā pusē – smagnējs tādu pašu arku lievenis.

19. gadsimta 70. un 80.gados pils tika pārbūvēta franču renesanses iespaidā. Stāvie mansarda jumti, grezns zelminis un torņa noslēgums ar skatu laukumu liecina par vēlmi sekot Luija XII laikā atzītajām arhitektūras tēmām.

1905. gadā revolucionārie notikumi Stāmerienā norisinājās visai vētrai. Vairāki vietējie aktīvistu tika ieslodzīti pilī, kurā uzturējās ne tikai muižas īpašnieka ģimene, bet arī no apkārtnes atbēgušie muižnieki. Pils pat tika nocietināta, pagrabā logus pārveidojot par šaujamlūkām. Nemiernieki vairākkārt uzbruka pilij un mēģināja to nodedzināt, kas sākumā neizdevās. Muižniekiem laimējās pili slepus atstāt, bet pēc tam uguns aprija pili ar visu, kas tajā atradās. Jāpiebilst, ka par dedzināšanu revolucionāru domas dalījās – daļa no tiem gribēja pili saglabāt. Šiem notikumiem sekoja represijas – soda ekspedīcija nošāva nemiernieku vadītāju un sodīja dalībniekus.

No pils palika pāri tikai mūri un skursteņi. Ēkas atjaunošanai barons saņēma valdības pabalstu – lielāko Valkas apriņķī. Restaurācija ilga divus gadus un tika pabeigta 1908. gadā. Atbilstoši laikmeta modei, fasādēs parādījās jūgendstila elementi – sieviešu maskas, taču dominēja retrospektīvas detaļas, piemēram, dekoratīvi izveidoti dzeguļi, arkatūra, rusti, lauvu maskas un liels fon Volfu dzimtas ģerbonis virs galvenās ieejas. Parka pusē tika piebūvēta neoklasicisma garā traktēta veranda, pagalma pusē – balta pergolas kolonāde.

Pēc Otrā pasaules kara pili atradās administratīvās un mācību iestādes, kurām maz rūpēja ēkas saglabāšana. 1993. gadā tā palika neapdzīvota, jo pagasta izpilddomnija un paju sabiedrība "Stāmeriena" pārgāja uz citām telpām. Jumts netika labots un skaistās kāpnes hallē ziemā apsnīga. Ārī no ārpusē pils izskats kļuva arvien bēdīgāks. Pašlaik pilij ir saimnieks un 1998. gadā uzsākta tās rekonstrukcija.

Arhitektūra

Ēkas arhitektūrā dominē romantiskā veidā pasniegtas franču renesanses formas, kas celtnes izskatu tuvina nereālai pasaku pilij. Lielais kvadrātveida tornis ir tās vertikālā dominante. To papildina mazākais apaļais tornis. Jumti ir ļoti stāvi, korē tos papildina **metālkalumi**, bet pagalma fasādes vidusdaļā izmantotie **dzeguļi** sasauca ar gotisko portālu. Lai gan ārējā noformējumā valda stilu sajaukums un pat teatrālisms, tā izceļas ar izteiksmīgu siluetu, ir pievilcīga un veiksmīgi iekļaujas parka ainavā.

Interjers

Pilī saglabājies grezns, stilistiski daudzveidīgs interjers. Ieejas halle ar plašām divpusējām kāpnēm un konsoļu balstītu galeriju ir raksturīgs 19. gadsimtā 2. pusē neorenesanses paraugs. Savukārt **svētku zālē** ir viens no greznākajiem neoklasicisma interjeriem Latvijas pilīs. Telpas sienas sadala pilastrī, durvis rotā portāli, sienu un griestu ieloci – vairākas dekoru elementu joslas. Griestu spoguļi ierāmē profilēta dzega ar akantu lapu vijumiem stūros. Pilī saglabājušās trīs oriģinālās krāsnis, viena no tām – zālē.

<http://www.viss.lv/?p=150181&ps=2>

Ēkā labi saglabājusies atjaunotā interjeru apdare, koka kāpnes, neoklasicisma zāles interjeri u.c. "Svētku zāle ir viens no greznākajiem neoklasicisma interjeriem Latvijas pilīs: telpas sienas sadala pilastrī, durvis rotā portāli, griestu ieloci - vairākas dekora elementu joslas, bet griestu spoguļi - profilēta dzega ar akanta lapu vijumiem stūros."

Pils rekonstrukcija sākta 1998. gadā.

Fon Volfu dzimta

<http://lv.wikipedia.org/wiki>

Dzimtas pirmsākumi Baltijā, tostarp arī Latvijā, meklējami 17. gadsimtā Vācu muižnieku dzimta pamatoti tika uzskatīta par vienu no bagātākajām: 17.-20. gadsimtā Volfu dzimtas īpašumos ietilpa 29 muižas, pilis vai kungu mājas, neskaitot dažādas saimniecības ēkas. Pēc 1. Pasaules Kara fon Volfu ģimenes īpašumi tiek nacionalizēti un nereti tos savā pārvaldē pārņēma armija. Volfu dzimtas ģimenes parasti bija ļoti kuplas, līdz ar to liecības par Volfu ģimeni var atrast visā Vidzemē.

Ģerbonis: dzimtas simbols bija vilks, jādodomā, tam par pamatu ir dzimtas uzvārds, kas vācu valodā nozīmē vilku. Pretēji heraldikā iecienītajai melnajai krāsai, kas simbolizē zemi, aukstumu, pieticību, skumjas un izglītību, fon Volfu ģerboņa vilks ir pelēkā krāsā. Simboliski vilks tiek saistīts ar spēju redzēt tumsā, ar spēku un varenību, kā negatīvās vilka tēla iezīmes ir zaglīgums, nesātību un skopums. Kopā ar vilku ģerbonī ir atainots sudrabkrāsas franču lilijas zieds, kas apzīmē karaļa varu, dižciltību un šķīstumu.

Baronu fon Volfu dzimtas īpašumi

Stāmerienas pils

Vecgulbenes pils (atradās Johana Gotlība fon Volfa (1781–1859), Rūdolfa Gotlība fon Volfa (1809–1847) un Johana Heinriha Gotlība fon Volfa (1843–1897) valdījumā)

Ziemeru muiža (atradās Benitas un Gotfrīda fon Volfu valdījumā)

Jaunlaicenes muiža (atradās Edītas un Ralfa fon Volfu valdījumā)

Lizuma muiža, Druvienas muiža, Valmes muiža, Litenes muiža, Kalna muiža

Zaķumuižas kungu māja (atradās Fridriha fon Volfa valdījumā)

Gulbenes iesala dedzinātava (šobrīd Gulbenes alus darītava)

Citi īpašumi

Jaunlaicēnē atrodas Baronu fon Volfu kapi un kapliča, kas ir iesvētīti 1814.gadā un tie ir vienīgie baronu fon Volfu dzimtas kapi Latvijā. Kapličas restaurēta ar baronu fon Volfu ziedotajiem līdzekļiem.

Itāļu rakstnieks Džuzepe di Lampeduza (1896-1957)

Viena no pēdējām muižas īpašniecēm bija Aleksandra fon Volfa, kuras vīrs – itāliešu rakstnieks Džuzepe Tomazi di Lampeduza pasaules slavu ieguva ar vienīgo, 1962. gadā publicēto romānu “Gepards” (latviski izdots 3 reizes). 30.gados rakstnieks uzturējās Stāmerienā, kur arī daļēji smelta iedvesma grāmatai. Zīmīgi, ka viņš to uzrakstīja vienā paņēmiņā – tai nav vairāku melnrakstu, labojumu vai variantu.

Aleksandra fon Volfa (Aleksandrīna, Lisija) (1894-1982). Aličes Barbi un Borisa fon Volfa meita.

<http://www.stamerienaspils.lv/>

Stāmerienas muižas apbūve, salīdzinot ar daudzām citām Latvijas muižām, ir samērā jauna. Tā sākusi veidoties tikai 19. gadsimtā. Pirms tam Stāmeriena ilgu laiku bijusi Vecgulbenes muižas pusmuiža. 1802. gadā Vecgulbenes muiža kļuva par fon Volfu dzimtas īpašumu. Muižas pirmajiem īpašniekiem - Johanam Gotlībam II fon Volfam (von Wolff) un viņa kundzei Marijai Klementīnei - bija septiņi dēli un trīs meitas.

Stāmerienas muiža izveidota 1809. gadā, atdalot to no Vecgulbenes muižas. Pēc J. G. fon Volfa nāves muižu mantoja jaunākais dēls, bet vēlākos gados – viņa pēcnācēji.

20.gs. sākumā Stāmerienas muižas īpašnieki bija divi brāļi - Boriss un Pauls fon Volfi. Abi guvuši labu izglītību un savu karjeru saistījuši ar Pēterburgu un cara

galmu. Boriss fon Volfs 1894. gada 30. janvārī Francijas kūrortā Mentonā salaulājās ar 1858. gadā Modenā dzimušo itāliešu kamerdziedātāju Mariju Terēzi Alisi Lauru Barbi (Barby), kuras māksliniecisko sniegumu tolaik augstu vērtējis izcilais komponists J. Brāmss. A. Barbi atteicās no mākslinieces karjeras par labu laulībai. 1894. gadā 15. novembrī Nicā pasaulē nāca vecākā meita Aleksandra (Aleksandrīne) Alise Marija (1894 -1982), bet 1896. gada 11. jūlijā – Olga. Pēc Borisa fon Volfa nāves viņa atraitne 1920. gadā salaulājās ar Itālijas vēstnieku Londonā marķīzu della Toretu (della Torretta).

1920./30-tos gadus Stāmerienā simboliski var dēvēt par Džuzepes Tomazi di Lampedūzas (Giuseppe Tomasi di Lampedusa) laiku. Latvijas Valsts vēstures arhīva fondos glabājas informācija, kas dokumentē rakstnieka uzturēšanās laiku Latvijā. Lai gan apzinātie dokumenti nesniedz pilnīgu un hronoloģiski secīgu pārskatu, tomēr pieejamie dati atspoguļo un iespēju robežās ļauj izprast būtisko Džuzepes Tomazi saskarsmē ar Latviju un attiecībās ar Stāmerienas muižas īpašnieci Aleksandru fon Volfu, kas vainagojās ar laulībām 1932. gadā. Domājams, ka abu iepazīšanās notikusi Londonā, ar viņas mātes un viņas otrā vīra – itāliešu diplomāta Pjetro della Toretas, rakstnieka tēvoča - starpniecību. Piebilstams, ka Aleksandras 1918. gadā noslēgtā laulība ar Andreju Pilaru fon Pilhau (Pilar von Pilchau) nebija izdevusies, un 1932. gada 19. jūlijā tā tika šķirta. Drīz pēc tam - tā paša gada 24. augustā - Vissvētākās Marijas pasludināšanas pareizticīgo baznīcā Rīgā Džuzeppe Tomazi un Aleksandra fon Volfa salaulājās. Par to tika paziņots arī Itālijas konsulam Latvijā.

1920./30-tajos gados Stāmerienas muižas īpašniece Aleksandra fon Volfa daudz ceļoja, periodiski uzturēdamās ārzemēs, Rīgā un Stāmerienā. Muižā Aleksandra dzīvoja arī pēc laulības šķiršanas un muižas atdāvināšanas šķirtajam vīram Andrejam Pilaram fon Pilhauam.

Runājot par pašu Stāmerienas muižu, pirmām kārtām jāatzīst, ka tā veidojusies ļoti skaistā apvidū pie diviem - Stāmerienas un Pogas - ezeriem. Nav iespējams norādīt precīzus ēku celšanas gadus, tomēr domājams, ka lielāka daļa ēku celta 19. gadsimta pirmajā pusē. Apbūves greznākās ēkas – pils sākotnējo celtniecību var datēt ar 19. gadsimta sākumu, jo zināms, ka 1822. gadā tā bijusi mūra ēka ar dakstiņu jumta segumu. Vēlākajos gados pils vairākkārt pārbūvēta un paplašināta. Šo darbu rezultātā Stāmerienas muižas pils kļuva par vienu no spožākajiem franču neorenesanses paraugiem Latvijas muižu vidū. Līdzīgi daudzām citām Latvijas pilīm, 1905. gadā tika arī Stāmerienas pils tika nodedzināta. Drīz pēc tam sākās atjaunošanas darbi, kas pabeigti 1908. gadā Pils netika atjaunota iepriekšējā izskatā, bet gan - stipri pārbūvējot, tādējādi tā ieguva neoklasicisma un jūgendstila iezīmes.

Stāmerienas muižas pils baronu fon Volfu dzimtas īpašumā palika arī pēc 1920. gadā agrārreformas, tādēļ dzimtas pārstāvji šeit dzīvoja arī divdesmitajos un trīsdesmitajos gados.

Ap pili ir vairāk nekā 20 ha liels ainavu stila parks. Tas veidots pēc tā saucamā vēdekļveida principa, t.i., no viena centrālā punkta (pils) paveras ļoti tālas skatu perspektīvas. Tuvākajā apkārtnē saglabājušās vairākas muižas apbūves ēkas – kalēja dzīvojamā māja ar smēdi, zirgu stallis, ratnīca un kučiera dzīvoklis, kalpu māja, meldera māja, klēts u.c., kā arī 1904. gadā celtā Sv. Ņevas Aleksandra pareizticīgo baznīca.

Pēc Otrā pasaules kara pili tika izveidots Stāmerienas Lauksaimniecības tehnikums. Vēlāk šeit saimniekoja padomju saimniecība „Stāmeriena” un ciema Izpildkomiteja. Šīs iestādes pili savām vajadzībām izmantoja līdz pat 1992. gadā, kad p.s. “Stāmeriena” likvidēja. Pēc tam sešus gadus ēka vispār netika izmantota.

Kopš 1998. gada Stāmerienas pili, parku un divas saimniecības ēkas apsaimnieko SIA “Zeltaleja 1”. Šajā laikā veikti nepieciešamākie darbi, lai novērstu ēku bojāeju. Arī parkā tiek veikti regulāri kopšanas darbi. Nu Stāmerienas parks ir viens no vislabāk koptajiem vēsturiskajiem parkiem Gulbenes rajonā. Pils ir atvērta publikas apmeklējumiem, interesentiem tiek piedāvātas arī gida vadītas ekskursijas.

STĀMERIENAS MUIŽAS PILS

Sv. Nevas Aleksandra pareizticīgo baznīca

http://www.gulbenesbiblioteka.lv/novads/kult_piem_baznicas.htm

Valsts nozīmes arhitektūras piemineklis. Vienīgā pareizticīgo baznīca Gulbenes rajonā. Veidota klasicisma manierē. Tai ir apzeltīti **krusti** virs sudraba plātnēm apkalmiem **kupoliem**, krustus iestrādāti lieli kalnu kristāli. Centrālo daļu virs kvadrātveida pacēluma rotā **centrālais sīpolveida kupols** un **četri mazāki** pie tā. Fasādes bagātīgi uzirdinātas ar arhitektoniskām detaļām un dekora elementiem.

Nepieciešamību celt pareizticīgo baznīcu noteica tas, ka daļa pagasta iedzīvotāju bija pārgājuši pareizticībā un arī muižas īpašnieka Johana Gotlība fon Volfa sieva Sofija (dzim. kņaziene Potjomkina) bija pareizticīgā. Nelielā 1851. gadā būvētā koka baznīca ar 250 dievlūdēju vietām nekvalitatīvu būvmateriālu izmantošanas dēļ ātri nolietojās. Kad bija uzcelta jaunā mūra celtnē, to nojauca.

Baznīcas celšanu organizējis Johana un Sofijas dēls barons Boriss fon Volfs (1850-1917). Jaunās pareizticīgo baznīcas pamatu likšanas svinības notika 1902. gadā 29. jūnijā, bet tās celtniecība pabeigta 1904. gadā. Jaunajā dievnamā bija paredzētas 650-700 vietas un tās celtniecība izmaksāja vairāk nekā 35000 rubļu. Iesvētīšanas dievkalpojumu vadīja Rīgas un Jelgavas arhibīskaps Agafangels, bija ieradušies arī 12 apkārtnes draudžu mācītāji.

Pusmūža stāmerienieši atceras, ka baznīcas apkārtnē bijusi ļoti skaista. Netālu bijis svētavots ar dziedējošu ūdeni. Uz Kristus Kristīšanas svētkiem visi gājuši uz ezeru, kur tika izgriezts krusts no ledus, ezera ūdeni dzēra, jo tajā dienā tas bijis svēts, cilvēku sejās līksmoja smaidi un prieks.

Padomju laikos dievnamam piedzīvoja smagus laikus. Ne reizi vien tas tiks apzagts. Sešdesmitajos gados dievkalpojumi tika pārtraukti. Šeit plānoja ierīkot rauga rūpnīcu, tad – “Somdara” filiāli, beigās baznīcā iekārtoja lauku tehnikas noliktavu.

Padomju laikos baznīcas mazajā istabiņā dzīvoja Annuška, ko vietējie ļaudis uzskatīja par ļoti taisnprātīgu cilvēku. Viņa skumji vēroja, kā sabrūk baznīca, kā cilvēkus pārņem naidis un ateisms, draudzes pulks mazinājās ļoti strauji. Tomēr, kamēr Annuška bija dzīva, baznīcas logā dega dzīvības svečīte. Pirms miršanas viņa teikusi: „Kad dievnamš tiks atjaunots, tad arī dzīve Stāmerienā uzlabosies, kļūs gaišāka”. Tā tas arī notika.

1980. gadu beigās Kultūras fonda ierosmē uzsākti baznīcas atjaunošanas darbi ar mērķi ierīkot tajā nelielu koncertzāli. Tam pietrūka līdzekļu un darbi tika pārtraukti. Tādā stāvoklī dievnamu atguva draudze.

1995. gadā nogalē Stāmerienā darbību atjaunoja pareizticīgo draudze, kura apņēmas ēku savest kārtībā. 1995. gada 3.decembrī, pēc daudzu gadu pārtraukuma, notika pirmais dievkalpojums, ko vadīja tēvs Vladimirs. Baznīcas darbību ierosināja atjaunot Stāmerienas pagasta priekšsēdētājs Zintis Vībāns, atbalstīja arī deputāti, bet enerģiski pie darba ķērās Aleksandrs un Irina Sazonovi. 2001. gadā pēc draudzes iniciatīvas atjaunoja baznīcas jumta un kupolu segumu. Tika iesākta un nākošajā gadā pabeigta ēkas fasādes rekonstrukcija. Baznīcai tika uzstādīts zvans, kas izgatavots Minskas metālliešanas rūpnīcā pēc speciāla pasūtījuma. 2003. gadā autentiski atjaunoja grīdas segumu no krāsainām flīzēm. Pēc ainavu arhitektes E. Vīksniņas projekta tiek apzaļumota baznīcas apkārtnē. Paredzēts baznīcas apkārtni tuvināt tā kādreizējam veidolam, tiks ierīkota sēta, pretī ieejai baznīcā – vārti, iekopts zālājs ar dažādiem kokiem un dekoratīviem krūmiem un dzīvžogu.

Sv. Nevas Aleksandra pareizticīgo baznīca

Stāmeriena

LITENE

➤ <http://www.litene.lv/>

1941. gada vasarā, padomju okupācijas laikā, Litenē armijas vasaras treniņu nometnē, NKVD arestēja bijušos Latvijas armijas virsniekus no kuriem daļu uz vietas nošāva, bet atlikušos deportēja uz Sibīriju. Šis notikums reizēm tiek salīdzināts ar Katiņas slaktiņu, kurā nogalināja poļu armijas virsniekus. 1941. gadā uz Latvijas armijas bāzes saformētais 24. teritoriālais strēlnieku korpuss tika nosūtīts uz vasaras treniņu nometni bijušajā armijas bāzē Litenē. 1941. gada 14. jūnijā tika sarīkotas viltus mācības, kuru laikā karavīrus izklīdināja, atbrūņoja un apcietināja, lai izsūtītu uz Sibīriju, bet tos kuri pretojās nošāva (1990. gadā tika veikti izrakumi, kuros atrada 11 virsnieku mirstīgās atliekas). Kopumā apcietināja ap ~550 Sarkanās armijas aktīvajā dienestā esošo virsnieku, bet daļa atvaļināto bijušo Latvijas armijas virsnieku tika apcietināti masu deportāciju laikā. Daļai apcietināto pēc deportācijas Krievijā izpildīja nāvessodu, bet citiem piesprieda ilgtermiņa cietumsodu. 2001. gadā Litenē tika atklāts memoriāls noslepkavotajiem Latvijas armijas virsniekiem. Komponists Pēteris Vasks ir sacerējis šai traģēdijai veltītu balādi ar Ulda Bērziņa vārdiem

* * *

Vācu valodā Litenes nosaukums skanējis "Lettin". Teika stāsta, ka pirms vairākiem gadsimtiem Pededzes krastos sākuši apmesties un līst līdumus latviešu zemnieki, tāpēc to izveidotā apdzīvotā vieta nosaukta par latviešu vietu. Pēc Livonijas kara šis apvidus nonāca poļu rokās, tad 16. gadsimtā otrajā pusē izveidota pumuiža, kas piederēja Alūksnes pils tiesai. Muižā celtas noliktavas labībai, ko, tāpat kā kokus, pludināja pa Pededzi – Aivieksti – Daugavu uz Rīgu.

Litenes pagasts izveidots 1866.gadā. 1935.gadā tā platība bija 149,8 km². 1945. gadā pagasta teritorijā izveidoja Litenes un Priednieku ciema padomes. 1954. gadā Litenes ciemam pievienoja Priednieku ciemu, 1960. gadā – daļu Vecgulbenes ciema. 1990. gadā ciemu reorganizēja par pagastu. 2009. gadā pagasts kā administratīva teritorija tika iekļauts Gulbenes novadā.

Tūristu iecienītākās vietas Litenes pagastā ir saistītas ar vēsturi – Litenes muižu dibinājis pirmais Alūksnes stārasts Pekoslovskis, kas poļu laikos šeit cēla noliktavas. 1763.gadā ķeizariene Katrīna II Liteni kopā ar Vecgulbeni uzdāvināja grāfam Miniham, bet tā dēli jau 1789. Gadā tā abas pārdeva fon Fītinghofam. 1802.gadā par muižas īpašnieku kļuva fon Volfu dzimta, kuras saimniekošanas laikā notika galveno muižas ēku celtniecība un parka labiekārtošana. Pils celta 19. gadsimtā pirmajā pusē, analogiski Volfu dzimtas mājai Jaunlaicenē. Tā ir klasicisma stila ēka ar rīzalīti un trijstūra frontonu centrālajā daļā, kas vēlākajos gados pārbūvēta. Kopš 1925.gada pilī ierīkota skola. Pededzes stāvajā krastā esošo pili ieskauj ainavu parks ar izteiksmīgu liepu aleju. Tuvākajā apkārtnē vairākas muižas apbūvētas ēkas – kalpu mājas, vešūzis (tagad sporta zāle), klēts (tagad tautas nams), stallis, šķūnis u.c.

Litene – tā nav tikai sīka, nenozīmīga epizode tautas liktenī. Varam uzskatīt, ka tieši ar Liteni 1941.gada jūnijā sākās 50 gadu ilga sarkanais terors pret mūsu tautu: šeit tika iznīcināts tautas zieds, tautas spēks, tās lepnums – Latvijas virsniecība, Latvijas Armija. Mūsu pagasta vārds uz mūžiem skarbi ierakstīts laik-

meta dokumentālajās liecībās: arhīvu dokumentos, atmiņās. Ierakstīts ar vienveidīgām, baismām frāzēm pie simtiem cilvēku vārdiem un uzvārdiem: “Nošauts Litenē 1941.”, “Arestēts Litenē 1941.”, “Deportēts no Litenes uz Noriļsku 1941.”

Litenes nometnē kopā ar tās filiālēm represēti ap 430 virsnieki, instruktori, karavīri. Vēsturnieks H.Strods min skaitli 563. Toreiz Litenē notikušais noteicis nu jau daudzu latviešu paaudžu likteņus: izaugt bez tēva, nodzīvot mūžu bez vīra, nepazīt vectēvu, pazaudēt Dzimteni, meklēt patvērumu svešā zemē.

Katru gadu 14. jūnijā Litenes kapsēta pulcē simtiem cilvēku no visas Latvijas. Tie ir skumji un reizē skaisti brīži.

Memoriāls “Sāpju siena”

1989. gadā Litenes kapos pārapsēdēja 11 virsnieku mirstīgās atliekas un uzstādīja 11 baltus krustus, kas simbolizē šo un pārējo nezināmo karavīru atdusas vietu. 2001. gada 14. jūnijā kapos atklāja I.Freiberga un Sandra Skribnovska veidotu piemiņas ansambli “Sāpju siena”.

Liepavots

Avots atrodas Pededzes upes kraujā netālu no liepu alejas. Tas ir ne tikai tūrisma apskates objekts, bet arī ūdens ņemšanas vieta. Lai avots sniegtu veldzi cilvēkiem daudzus gadus, talkā tika aicināta pat rīkstniece. Liepavots ir ūdenstūristu iecienīta atpūtas vieta, jo pie lēzenā krasta, kur atrodas avots, ir viegli piestāt ar laivu. Turpat ierīkota arī ugunsкура vieta. Izveidots 2011. gadā vasarā projekta “Uz Liteni” ietvaros.

Litenes muiža

1802. gadā par Litenes muižas īpašnieku kļuva baronu Volfu dzimta. Šajā laikā sākās muižas galveno ēku celtniecība un muižas parka izveide. Muižas pils celta 19. gadsimtā pirmajā pusē klasicisma stilā, vēlāk vairakkārt pārbūvēta, īpaši ap 1840. gadā, un atjaunota pēc nodedzināšanas 1905. gadā Muižas kompleksā ir saglabājušās gandrīz visas saimniecības ēkas.

Kopš 1925. gadā pilī atrodas skola, 1944.-1961. gadā – vidusskola, mūsdienās – Litenes pamatskola, kurā iekārtots **novadpētniecības muzejs**.

Pededzes stāvajā krastā esošo pili ieskauj **ainavu stila parks** ar izteiksmīgu **liepu aleju** – tautā dēvētu par Liepceliņu. 19. gadsimtā otrajā pusē sākās parka labiekārtošanas darbi, kad izveidoja lokveida parādes pagalmu pils priekšā. Parka lejasdaļā var redzēt kādus 40 ozolus. Imanta Ziedoņa dižkoku atbrīvošanas grupa 1986. gadā piecpadsmit skaistākos velta dzejniekam Jūlijam Dievkociņam, kurš strādājis Litenes vecajā skolā, tagadējā aprūpes centra “Litene” teritorijā.

Litene

ALŪKSNE

<http://www.aluksne.lv/>

Rīga 200 km

<http://visitaluksne.lv/>

Alūksnes TIC: Pils iela 25a, +371 29 130 280, tic@aluksne.lv

Alūksnes gidi: Inese Grava: +371 26 384 535, Ilona Riekstiņa: +371 29 416 253.

- Vēsturiski pilsēta ietilpst Vidzemes novada daļā, ko sauc par **Malienu**.
- Ezera un pilsētas vārds cēlies no latgaļu cilmes vārda *aluksna* – avotaina vieta mežā.
- Vāciskais pilsētas nosaukums bija **Marienburg** – šādi tika nosaukta Marijas salā (Pilssalā) uzbūvētā mūra pils.
- Alūksni dēvē par **Ziemeļvidzemes pērli**.
- No Latvijas pilsētām tā atrodas visaugstāk virs jūras līmeņa – ~200 m, tātad arī vistuvāk debesīm un tieši šeit tika pārtulkota latviski Bībele.
- Alūksnes vārds nesaraunami saistīts ar izcilo tulkotāju un pedagogu, vietējo luterāņu mācītāju **Ernstu Gliku** (1652-1705), kurš ne tikai iztulkoja Svētos rakstus, bet arī dibināja pirmās Vidzemē skolas zemnieku bērniem. Tagad pilsētā darbojas **Bībeles muzejs**, Glika vārdā nosaukta ģimnāzija.
- Unikāls ir **šaursliežu dzelzceļš**, kas savieno Alūksni un Gulbeni – vienīgais Latvijā saglabājies šaursliežu dzelzceļa posms (33 km garš).
- **Alūksnes kapu svētki** ir vieni no plašākajiem valstī.
- **Alūksnes luterāņu baznīca** ir lielākā Vidzemē (600 vietu). Tajā glabājas E.Glika Bībeles pirmizdevuma oriģināls.

Alūksnē **6700 iedzīvotāju** (2019. gads), platība 14 km².

Izvietojusies Alūksnes ezera krastā, pilsēta valdzina ar **pilsdrupām** Pilssalā, **Alūksnes jauno pili** un **parku**, kā arī 18. gadsimtā beigās būvēto **Luterāņu baznīcu**.

Pilsēta dibināta **1342. gadā** (uzcelta Marienburgas pils). Pilsētas tiesības kopš **1920. gada**.

Ģerbonis – Ģerboņa vairogā uz purpura fona attēloti divi sakrustoti zobeni, uz kuriem uzlikta Bībele melnos vākos ar zelta apkalumu, uz vāka tai rakstīts "A.D.1689." (norāda Bībeles tulkošanas gadu). Zobeni apzīmē dažādu laiku cīņas. Ģerbonis apstiprināts 1925. gadā

Alūksne atrodas Latvijas ZA, **Alūksnes augstienes** centrālajā daļā, Alūksnes ezera D krastā. Augstākais kalns pilsētā ir **Pullanu kalns** (223 m vjl.).

Alūksne

Ceļveža versija: **22.07.2021.**